

F1 ૧.૪.૧. જૈન દર્શનવિધિ અને પૂજાવિધિ (પૂજાવિધિના પ્રકારો)

- ૧) “સૂતા સાત ઊઠતા આઠ” – આઠ કર્મોનો નાશ કરવાના હેતુથી આઠ નવકાર ગણવા. અંજલી બાંધતા (ખોખો) સમયે બન્ને અંગૂઠા સામ-સામે હોય અને બાકીની આંગળીઓ એક ઉપર એક ફસાવવી અને જમણા હાથની આંગળીઓ ઉપર રાખવી.
- ૨) હાથ ખોલીને સિદ્ધશિલા પર બેઠેલા ૨૪ તીર્થંકરો અને અનંત સિદ્ધોને વંદન કરવાં.
- ૩) પછી જે બાજુ શ્વાસ ચાલે છે તે જ બાજુનો પગ પથારીમાંથી બહાર કાઢવો. (અથવા પલંગ પરથી નીચે મુકવો)
- ૪) શ્વાસને અનુસરીને પગ બહાર કાઢી ફક્ત દર્શન માટે જ જવું. શાક-ભાજીની થેલી કે દૂધ લેવાના હેતુ સાથે દર્શનનો પૂરો લાભ થતો નથી.
- ૫) જિનાલયની ધજા દેખાતા જ ‘નમો જીણાણં’ બોલવું.
- ૬) ખાવા-પીવાની કોઈ પણ વસ્તુ કે પાન-મસાલા, ગુટખા વગેરે ખીસ્સામાં હોય તો દેરાસરની બહાર મૂકી દેવાં જોઈએ.
- ૭) પુરૂષ પોતાની ડાબી બાજુ અને સ્ત્રીઓએ પોતાની જમણી બાજુએથી ત્રણ વખત ‘નિસીહિ’ બોલતા જિનાલયમાં પ્રવેશ કરવો જોઈએ.
- ૮) પ્રભુને જોતા જ ‘નમો જિણાણં’ બોલવું.
- ૯) પુરૂષો બદામના આકારનો શિખર તિલક કરવો અને સ્ત્રીએ સૌભાગ્ય સૂચક ગોળ તિલક કરવો, ‘પ્રભુની આજ્ઞા મારા મસ્તક પર’ એવો ભાવ રહેલો છે.
- ૧૦) પોતાની જમણી બાજુથી પ્રદક્ષિણાની શરૂઆત કરવી જોઈએ, અને ત્રણ પ્રદક્ષિણા ફર્યા પછી
- ૧૧) ‘નિસીહિ’ બોલીને પ્રભુ સન્મુખ પુરૂષો પોતાની જમણી બાજુ અને સ્ત્રીઓ પોતાની ડાબી બાજુ ઊભી રહે.
- ૧૨) ‘દર્શનં દેવ દેવસ્થ...’ આદિ સ્તુતિઓ ધીમા સ્વરે ગાઈને ધૂપ-દીપ-સ્વ. દ્રવ્ય ના હોય તો નવા પ્રગટાવવા નહિતો પહેલાથી જ પ્રગટેલા હોય તેનાથી ધૂપ પૂજા કરવી
- ૧૩) ચામર ટોળવા પૂર્વક નૃત્યપૂજા કરવી.
- ૧૪) અખંડ ચોખાથી સાથિયો કરીને તેના ઉપર ત્રણ ટગલી કરી ને પછી સિદ્ધશીલા બનાવવી.
- ૧૫) સિદ્ધશીલા પર ફૂટ કે બદામ મૂકવા.
- ૧૬) ચોખા વગેરેને પંખી વગેરે ખાય તો દેવદ્રવ્યનાશની ઉપેક્ષા થયોનો દોષ લાગે છે. આ પાપથી બચવા ચોખા વગેરેને એક થાળી અથવા ડબ્બામાં વ્યવસ્થિત મુકવા.

પૂજા એટલે શું ?

પૂજા:-

પૂજાનો મતલબ છે સમર્પણ. પરમાત્મામાત્ર દર્શનીય નથી. પ્રભુ તો પૂજનીય પણ છે. પૂજનીય પરમાત્માના માત્ર દર્શન કરીને સંતોષ માનવો એ પણ એક આશાતના છે.

પ્રભુની ત્રિકાળ પૂજા કેવી રીતે કરી શકાય?

ત્રિકાળ જિનપૂજાનો સમય

- ૧) સવારે પૂજા સૂર્યોદય પછી કરવી.
- ૨) બપોરે પૂજા દિવસના મધ્યભાગે કરવી.
- ૩) સાંજે પૂજા સૂર્યાસ્ત પહેલા કરવી

પ્રાતઃકાળની પૂજા

સર્વપ્રથમ પરમાત્માને ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપવી. ભગવાનની સમક્ષ સ્તુતિ કરવી. સુગંધિ દ્રવ્યોથી પ્રભુની વાસક્ષેપ પૂજા કરવી પછી ધૂપ પૂજા, દિપક પૂજા કરીને ચૈત્યવંદન કરવું. અને યથાશક્તિ પચ્યખાણ ગ્રહણ કરવું.

મધ્યાહ્ન કાળની પૂજા

દિવસના મધ્યાહ્ન સમયે જમ્યા પહેલા શ્રાવક જયણા આદિ પાળવા સાથે વિધિપૂર્વક સ્નાન કરીને પૂજાના દ્રવ્યો ગ્રહણ કરીને જિનાલયે આવીને અષ્ટપ્રકારી જિનપૂજા કરવી.

સાંચકાળની પૂજા

સૂર્યાસ્તને બે ઘડી (૪૮ મિનિટ) બાકી રહે તે પહેલા ભોજન-પાણી પતાવી દીધા પછી જિનાલયે આવીને પ્રણામ કરી, પ્રદક્ષિણા દર્શને, સ્તુતિ કરીને ધૂપ-દીપ કરીને તે પછી ચૈતન્યવંદન કરી, પચ્ચક્ષ્માણ કરીને પૌષ્ઠશાળાએ જઈ દેવસિ પ્રતિક્રમણ આચરવું.

ત્રણ પ્રકારની પૂજા પૂજાત્રિક:

- ૧) અંગપૂજા :- પરમાત્માની પ્રતિમાની ઉપર જે પૂજા કરવામાં આવે તેને અંગપૂજા કહેવાય છે. દા.ત. જલપૂજા, ચંદનપૂજા, પુષ્પપૂજા. આ પૂજાને વિઘ્નોપશામિની કહેવાય છે, જે જીવનમાં આવતાં વિઘ્નોનો નાશ કરનારી અને મહાફળને આપનારી છે. વૈરાગ્ય કલ્પલતા ગ્રંથમાં આ પૂજાને સમન્તભદ્રા નામથી સંબોધીને અદ્ભુત ચિત્તપ્રસન્નતા આપનારી જણાવેલ છે.
- ૨) અગ્રપૂજા:- પરમાત્માની આગળ ઉભા રહીને જે પૂજા કરવામાં આવે છે, તેને અગ્રપૂજા કહેવાય છે દા.ત. ધૂપપૂજા, દિપકપૂજા, અક્ષતપૂજા, નૈવેદ્યપૂજા અને ફળપૂજા. આ પૂજાને અભ્યુદયકારિણી કહેવાય છે. પૂજકનાં જીવનમાં આવતાં વિઘ્નોનો વિનાશ કરી, મોક્ષમાર્ગની સાધનામાં સહાયક એવો ભૌતિક અભ્યુદય આ પૂજા દ્વારા પ્રાપ્ત થાય છે. આ પૂજાને વૈરાગ્ય કલ્પલતામાં સર્વભદ્રા નામથી સંબોધવામાં આવી છે.
- ૩) ભાવપૂજા:- પરમાત્મા સામે કરાતાં સ્તુતિ, સ્તોત્ર, સ્તવન, ચૈત્યવંદન, ગીત, ગાન-નૃત્ય આદિને ભાવપૂજા કહેવાય છે. આ પૂજાને નિવૃત્તિકારિણી કહેવાય છે. ઉપરની બે પૂજાઓ દ્વારા વિઘ્નોનો નાશ તેમજ ભવપરંપરામાં સદા માટે અભ્યુદયની પ્રાપ્તિ થાય છે. અને અંતે આ પૂજા વડે મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ થાય છે. માટે તેને નિવૃત્તિકારિણી કહેવાય છે. વૈરાગ્ય કલ્પલતામાં આ પૂજાને સર્વ સિદ્ધિફલા નામથી સંબોધી છે.

F1૧.૪.૨. ગુરુવંદનવિધિ અને વ્યાખ્યાન કે પ્રવચનવિધિ.

ગુરુવંદનની વિધિ

ગુરુ મહારાજ પાસે જઈ, બે હાથ જોડીને ‘ઈચ્છામિ ખમાસમણો વંદિઉં જાવણિજજાએ નિસીહિઆએ મત્યએણ વંદામિ’ આ ખમાસમણ બે વાર દેવા પછી ઊભા થઈને બે હાથ જોડી ‘ઈચ્છકારનો પાઠ બોલવો,’

(“ઈચ્છકાર સુહરાર્થ (સુહદેવસિ) સુખ તપ શરીર નિરાભાધ સુખસંજમ જાત્રા નિર્વહો છોજી ? સ્વામી શાતા છે જી ? ભાત પાણીનો લાભ દેજોજી”)

(જો ગુરુ મં આચાર્ય મ. ઉપાધ્યાયજી, પંચ્યાસજી વગેરે પદવીધર હોય તો અહીં એક ખમાસમણ વધુ દેવું.)

પછી “ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવાન્ અખ્મુઙ્કિઓમિ અખિંભતર રાઈયં ખામેઉં, ઈચ્છં ખામેમિ રાઈયં,” આદેશ માંગી જમણો હાથ જમીન પર સ્થાપી નીચેનું સૂત્ર બોલવું;

“જંકિંચિ અપતિયં-પરપતિયં ભતે પાણે વિણએ વેયાવચ્ચે આલાવે સંલાવે ઉચ્ચાસણે સમાસણે અંતરભાસાએ ઉવરિભાસાએ જંકિંચિ મજઝ વિણય પરિહીણં સુહુમંવા બાયરંવા તુખ્ભે જાણહ અહં ન જાણામિ તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં.”

(ઈચ્છકાર અને અખ્મુઙ્કિઓ સૂત્રમાં બપોરના બાર વાગ્યા સુધી રાઈયંને પછી એટલે કે બપોર ૧૨ા વાગ્યા પછી દેવસિયં બોલવું.)

વ્યાખ્યાન કે પ્રવચન વિધિ

સહુ પ્રથમ ગુરુ મહારાજ પાસે જઈ ગુરુવંદનની વિધિથી વંદન કરીને

એક ખમાસમણ દઈ ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! વાયણાં સંદિસાહું ? ઈચ્છં પછી

બીજું ખમાસમણ દઈ ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! વાયણાં લેશું ? ઈચ્છં પછી

ત્રીજું ખમાસમણ દઈ ઈચ્છકારિ ભગવન્ ! પસાય કરી વાયણાં પસાય કરાવશોજી. આટલા આદેશો માંગી ઉભડક પગે (ઉલ્કટ આસને) બેસી ગુરુ મહારાજ પાઠમાં જે વ્યાખ્યાન કે પ્રવચન આપે તે બરાબર ધ્યાનપૂર્વક સાંભળવું.

વ્યાખ્યાનશ્રવણ પૂર્વે પણ આ રીતે જ ગુરુવંદન કરી ત્રણ આદેશ લેવા તેમજ વ્યાખ્યાન પૂર્ણ થયા બાદ ફરી ગુરુવંદન કરવું.

સર્વ જ્ઞાનાય ભવતુ

F1૧.૪.૩. ચૈત્યવંદનવિધિ અને સામાયિક વિધિ.

ચૈત્યવંદન વિધિ

- ૧) પ્રથમ દેરાસરમાં ભગવાનની સામે ઈચ્છામિ ખમાસમણો વંદિઉં જાવણિજ્જાએ નિસીહિઆએ મત્યએણ વંદામિ. આ ત્રણ વખત બોલી ત્રણ ખમાસમણ દેવાં, પછી ડાબો ઢીંચણ ઊભો રાખવો. પછી ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ચૈત્યવંદન કરું ? ઈચ્છું, કહી.
- ૨) સકલકુશલવલ્લી કહીને નીચેનાં બેમાંથી એક ચૈત્યવંદન કહેવું.
સકલ કુશલ વલ્લી, પુષ્કરાવર્તમેઘો,
દુરિત તિમિર ભાનુઃ, કલ્પવૃક્ષોપમાનઃ,
ભવજલનિધિ-પોતઃ, સર્વ સંપત્તિ હેતુઃ,
સ ભવતુ સતતં વઃ, શ્રેયસે શાન્તિનાથઃ શ્રેયસે પાર્શ્વનાથઃ

૨ શ્રી પંચ પરમેષ્ઠીનું ચૈત્યવંદન

બાર ગુણ અરિહંત દેવ પ્રણમીજે ભાવે, સિદ્ધ આઠ ગુણ સમરતાં, દુઃખ દોહગ જાવે.	૧
આચારજ ગુણ છત્રીસ, પચવીશ ઉવજ્જાયઃ સતાવીશ ગુણ સાધુના, જપતાં શીવસુખ થાય.	૨
અષ્ટોતર શત ગુણ મલીએ, એમ સમરો નવકાર, ધીર વિમલ પંડિત તણો, નય પ્રણમે નિતસાર.	૩

જંકિંચિ નામતિત્યં, સગ્ગે પાયાલિ માણુસે લોએ,
જાઈ જિણ-બિંબાઈ, તાઈ સવ્વાઈ વંદામિ.

નમુત્યુણં અરિહંતાણં ભગવંતાણં, આઈગારાણં તિત્યચરાણં, સયંસંબુદ્ધાણં,

પુરિસુતમાણં પુરિસ-સીઠાણં પુરિસવરપુંડરીઆણં પુરિસવરગંધહત્વીણં. લોગુતમાણં, લોગનાઠાણં. લોગહિઆણં, લોગપઈવાણં, લોગપજ્જોઅગારાણં. અભયદયાણં, ચક્ખુદયાણં, મગ્ગદયાણં, સરણદયાણં, બોહિદયાણં, ધમ્મદયાણં, ધમ્મદેસયાણં. ધમ્મનાયગાણં, ધમ્મ-સારહીણં, ધમ્મ-વર-ચાઉરંત ચક્કવટ્ટીણં, અપ્પડિહય-વરનાણ-દંસણધરાણં, વિચટ્ટ-છઉમાણં જિણાણં જાવયાણં, તિણ્ણાણં તારયાણં, બુદ્ધાણં બોહયાણં, મુતાણં મોઅગાણં, સવ્વણુણં સવ્વદરિસીણં, સિવમયલ-મરૂઅ મણંત-મક્ખય મવ્વાબાહ-મપુણરાવિત્તિ-સિદ્ધિગઈ-નામ-ધેયં, ઠાણં સંપત્તાણં, નમો જિણાણં, જિઅભયાણં, જે અ અઈઆ સિદ્ધા. જે અ ભવિસ્સંતિણાગએ કાલે, સંપઈ અ વટ્ટમાણા, સવ્વે તિવિહેણ વંદામિ.

જાવંતિ ચેઈઆઈ, ઉક્ટે અ-અહે અ-તિરિઅલોએ અ,

સવ્વાઈ તાઈ વંદે, ઈહ સંતો તત્થ સંતાઈ

ઈચ્છામિ ખમાસમણો વંદિઉં જાવણિજ્જાએ નિસીહિઆએ મત્યએણ વંદામિ-બોલી

જાવંત કેવિસાહૂ ભરહેરવય-મહાવિદેહે અ,

સવ્વેસિં તેસિં પણઓ, તિવિહેણ તિદંડ વિરયાણં

નમોઽર્હત્-સિદ્ધાચાર્યાપાધ્યાયસર્વસાધુભ્યઃ

બોલી સ્તવન અથવા ઉવસગ્ગહરં સ્તોત્ર કહેવું.

શ્રી પાર્શ્વનાથ જિન સ્તવન

અંતરજામી સુણ અલવેસર, મહિમા ત્રિજગ તમારો, સાંભળીને આવ્યો હું તીરે, જનમ મરણ દુઃખ વારો, સેવક અરજ કરે છે રાજ ! અમને શિવસુખ આપો.	સેવક. ૧
સહુકોનાં મન વાંછિત પૂરો, ચિંતા સહુની ચૂરો, એહવું બિરૂદ છે રાજ ! તમારૂં, કેમ રાખો છો દૂરે ?	સેવક. ૨
સેવકને વલવલતો દેખી, મનમાં મહેર ન ધરશો, કરૂણાસાગર કેમ કહેવાશો ? જો ઉપકાર ન કરશો.	સેવક. ૩
લટપટનું હવે કામ નહિ છે, પ્રત્યક્ષ દરિસણ દીજે, ધુંઆડે ધીજું નહિ સાહેબ, પેટ પડયા પતીજે.	સેવક. ૪
શ્રી શંખેશ્વરમંડન ! સાહેબ, વિનતડી અવધારો, કહે 'જિનહર્ષ' મયા કરી મુજને, ભવસાગરથી તારો.	સેવક. ૫

અથવા

ઉવસગ્ગહરં પાસં, પાસં વંદામિ કમ્મઘણમુક્કં, વિસહર વિસ નિજ્ઞાસં, મંગલ કલ્લાણ આવાસં,	૧
વિસહર ક્કુલિંગ મંતં, કંઠે ધારેઈ જો સયા મણુઓ, તસ્સ ગહ રોગ મારી, દુકુ જરા જંતિ ઉવસામં,	૨
ચિટ્ઠિ દૂરે મંતો, તુજ્ઞ પણામો વિ બહુફ્ફલો હોઈ, નર તિરિએસુ વિ જુવા પાવંતિ ન દુક્ખ દોગચ્ચં,	૩
તુહ સમ્મતે લક્કે, ચિંતામણિ કપ્પપાય વખ્ખહિએ, પાવંતિ અવિગ્ગેણં, જુવા અયરામરં ઠાણં,	૪
ઈઅ સંથુઓ મહાયશ, ભત્તિખ્ખર નિખ્ખરેણ હિયએણ, તા દેવ દિજ્જ બોહિં, ભવે ભવે પાસ જિણચંદ,	૫

(પછી બે હાથ મસ્તકે ધરી જયવીયરાય સૂત્ર આભવમખંડા સુધી કહેવું પછી બન્ને હાથ લલાટે ધરી જયવીયરાય સૂત્ર સંપૂર્ણ કહેવું.)

જયવીયરાય જગ-ગુરૂ, હોઉમમં તુહ પ્પભાવઓ ભયવં, ભવ નિવ્વેઓ મગ્ગાણુસારિઆ ઈટ્ઠ્ઠ્ઠલ સિદ્ધિ,	૧
લોગ વિરૂદ્ધચ્ચાઓ, ગુરૂજણ પૂઆ પરત્થકરણં ચ, સુહગુરૂ જોગો તવ્વયણ, સેવણા આભવમખંડા,	૨
વારિજ્જઈ જઈ વિ નિયાણં, બંધણં વીયરાય તુહ સમએ, તહવિ મમ હુજ્જ સેવા, ભવે ભવે તુમ્હે ચલણાણં,	૩
દુક્ખજ્જઓ, કમ્મજ્જઓ, સમાહિમરણં ચ બોહિલાભો અ, સંપજ્જઈ મહ એઅં, તુહ નાહ પણામ કરણેણં,	૪
સર્વ મંગલ માંગલ્યં, સર્વ કલ્યાણ કારણં, પ્રધાનં સર્વધર્માણં, જૈનં જયતિ શાસનમ્	૫

(પછી ઉભા થઈને નીચે આપેલ અરિહંત ચેઈયાણં અને અન્નત્થ કહી એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો.)

અરિહંત ચેઈઆણં, કરૈમિ કાઉસ્સગ્ગં, વંદણવત્તિયાએ, પૂઅણવત્તિયાએ, સક્કારવત્તિયાએ સમ્માણવત્તિયાએ, બોહિલાભવત્તિયાએ, નિરવસગ્ગવત્તિયાએ, સદ્ધાએ, મેહાએ, ધિઈએ, ધારણાએ, અણુપ્પેહાએ, વહ્માણીએ ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં. અન્નત્થ ઊસસિએણં નીસસિએણં ખાસિએણં. છીએણં, જંભાઈએણં, ઉડ્ડુએણં વાયનિસગ્ગેણં. ભમલીએ પિત્તમુચ્છાએ સુહુમેહિં. અંગ-સંચાલેહિં, સુહુમેહિં ખેલ-સંચાલેહિં, સુહુમેહિં દિહ્મિ-સંચાલેહિં, એવમાઈએહિં આગારેહિં, અભગ્ગો અવિરાહિઓ હુજ્જ મે કાઉસ્સગ્ગો જાવ અરિહંતાણં, ભગવંતાણં, નમુક્કારેણં ન પારેમિ તાવ કાયં, ઠાણેણં મોણેણં ઝાણેણં, અપ્પાણં વોસિરામિ.

(પછી કાઉસ્સગ્ગ પારીને 'નમોડર્હત્' કહીને નીચેની થોય કહેવી.)

શંખેશ્વર પાસણુ પૂજિયે, નરભવનો લાહો લીજિયે,
મનવાંછિત પૂરણ સુરતરુ, જય વામાસુત અલવેસર.

પછી ખમાસમણ દેવું. અવિધિ આશાતના મિચ્છામિ દુક્કડમ્ બોલવું.

સામાયિક લેવાની વિધિ

સામાયિકમાં જોઈતાં ઉપકરણો

શુદ્ધ વસ્ત્ર, કટાસણું, મુહપતી, ચરવલો, સાપડો, વિધિનું કે વાંચનનું પુસ્તક નવકારવાળી ઘડી કે ઘડીયાળ.

શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી-ચરવલાથી જગ્યા પૂંજુ ટેબલ પર સ્થાપનાચાર્ય અથવા સાપડા પર પુસ્તક પધરાવવું. સ્થાપનાચાર્ય ન હોય અને પુસ્તકને સ્થાપવાનું હોય તો મુહપતી ડાબા હાથમાં રાખી જમણો હાથ સ્થાપનાચાર્ય સન્મુખ રાખી નવકાર પંચિંદિયથી સ્થાપના કરવી.

“નમો અરિહંતાણં, નમો સિદ્ધાણં, નમો આયરિયાણં, નમો ઉવજ્જાયાણં, નમો લોએ સવ્વસાહૂણં, એસો પંચણમુક્કારો, સવ્વપાવપ્પણાસણો, મંગલાણં ચ સવ્વેસિં, પટમં હવઈ મંગલં.

પંચિંદિય સંવરણો, તહ નવવિહ બંભચેર ગુત્તિધરો,
ચઉવિહ કસાય મુક્કો, ઈઅ અદ્ધરસ ગુણેહિં સુંજતો.

પંચ મહવ્વય જુતો, પંચવિહાયાર પાલણ સમત્થો,
પંચ સમિઓ તિગુતો, છત્તીસ ગુણો ગુરૂ મજ્જ.

પછી ઊભા થઈને ખમાસમણ દેવું-

ઈચ્છામિ ખમાસમણો વંદિઉં જાવણિજ્જાએ નિસીહિઆએ મત્થએણ વંદામિ.

ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! ઈરિયાવહિયં પડિક્કમામિ ? ઈચ્છં ઈચ્છામિ પડિક્કમિઉં ઈરિયાવહિયાએ-વિરાહણાએ, ગમણા-ગમણે, પાણકમણે, બીયકમણે, હરિયકમણે, ઓસા-ઉતિંગ પણગદગ-મટ્ટી-મક્કડા સંતાણા સંકમણે, જે મે જુવા, વિરાહિયા, એગિંદિયા, બેઈદિયા, તેઈદિયા, ચઉરિંદિયા, પંચિંદિયા, અભિહયા, વત્તિયા, લેસિયા, સંધાઈયા, સંધટ્ટીયા, પરિયાવિયા, કિલામિયા, ઉદ્દવિયા, ઠાણાઓ ઠાણં સંકામિયા, જુવિયાઓ, વવરોવિયા, તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં.

તસ્સ ઉત્તરીકરણેણં, પાયચ્છિત્તકરણેણં, વિસોહીકરણેણં, વિસલ્લીકરણેણં, પાવાણં કમ્માણં, નિગ્ધાયણદ્ધાએ, ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં.

અન્નત્થ ઊસસિએણં, નીસસિએણં, ખાસિએણં, છીએણં, જંભાઈએણં, ઉડ્ડુએણં, વાયનિસગ્ગેણં, ભમલીએ પિત્તમુચ્છાએ. સુહુમેહિં અંગસંચાલેહિં, સુહુમેહિં ખેલસચાલેહિં, સુહુમેહિં દિહ્મિસંચાલેહિં. એવમાઈએહિં આગારેહિં, અભગ્ગો અવિરાહિઓ, હુજ્જ મે કાઉસ્સગ્ગો. જાવ અરિહંતાણં, ભગવંતાણં, નમુક્કારેણં, ન પારેમિ. તાવકાયં, ઠાણેણં, મોણેણં ઝાણેણં અપ્પાણં વોસિરામિ.

અગ્નત્ય કહી એક લોગસ્સ ન આવડે તો ચાર નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો, પછી પારી 'નમો અરિહંતાણં' કહી પ્રગટ લોગસ્સ કહેવો.

લોગસ્સ સૂત્ર

લોગસ્સ ઉજ્જેઅગરે, ધમ્મતિત્યચરે જિણે. અરિહંતે કિત્તઈસ્સં, ચઉવીસંપિ કેવલી.	૧
ઉસભ-મજ્જિઅં ચ વંદે, સંભવમભિણંદણં ચ સુમઘંચ, પઉમપ્પહં સુપાસં, જિણં ચ ચંદપ્પહં વંદે.	૨
સુવિહિં ચ પુફ્ફંદંતં, સીઅલ-સિજ્જંસ વાસુપુજ્જં ચ, વિમલમણંતં ચ જિણં, ધમ્મં સંતિં ચ વંદામિ.	૩
કુંથું અરં ચ મલ્લિં, વંદે મુણિ-સુવ્વયં નમિજિણં ચ, વંદામિ રિટ્ઠનેમિં, પાસં તહ વદ્ધમાણં ચ.	૪
એવં મએ અભિથુઆ, વિહુચ-રચમલા પહીણ જરમરણા, ચઉવીસંપિ જિણવરા, તિત્યચરા મે પસીયંતુ.	૫
કિત્તિચ વંદિચ મહિયા, જેએ લોગસ્સ ઉત્તમા સિદ્ધા, આરૂગ્ગ ઓહિલાભં, સમાહિવર-મુતમં દિંતુ.	૬
ચંદેસુ નિમ્મલચરા, આઈચ્ચેસુ અહિયં પયાસચરા, સાગરવર ગંભીરા, સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ.	૭

પછી ખમાસમણ-દઈ ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! સામાયિક મુહપતી પડિલેહું ? ઈચ્છં કહી મુહપતી-પડિલેહવી.
પછી ખમાસમણ દઈ ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! સામાયિક સંદિસાહું ? ઈચ્છં કહી ખમાસમણ દઈ, ઈચ્છાકારેણ
સંદિસહ ભગવન્ ! સામાયિક ઠાઈ ? ઈચ્છં કહી-બે હાથ જોડી એક નવકાર ગણી પછી ઈચ્છકારિ ભગવન્ ! પસાય કરી
સામાયિક દંડક ઉચ્ચરાવોજી. એમ બોલી-ગુરૂ મહારાજ અથવા વડીલ હોય તો તેમની પાસે કરેમિભંતે ઉચ્ચરે અને તે ન
હોય તો કરેમિભંતે સૂત્ર જાતે બોલે.

સર્વ જ્ઞાનાય ભવતુ કરેમિભંતે સૂત્ર

કરેમિ ભંતે ! સામાઈઅં, સાવજ્જં જોગં પચ્ચક્ખામિ જાવ નિચમં પજ્જુવાસામિ, દુવિહં, તિવિહેણં, મણેણં વાયાએ
કાએણં, ન કરેમિ, ન કારવેમિ, તસ્સે ભંતે ! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ, અપ્પાણં વોસિરામિ.

પછી ખમાસમણ દઈ ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! બેસણે સંદિસાહું ? ઈચ્છં કહી પછી ખમાસમણ દઈ ઈચ્છાકારેણ
સંદિસહ ભગવન્ ! બેસણે ઠાઈ ? ઈચ્છં કહી પછી ખમાસમણ દઈ ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ સજ્જાય સંદિસાહું ? ઈચ્છં
કહી ખમાસમણ દઈ ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ સજ્જાય કરું? બે હાથ જોડી ત્રણ નવકાર ગણવા પછી બે ઘડી અર્થાત્
અડતાલીસ ૪૮ મિનિટ સુધી ધર્મધ્યાન કરવું. સમભાવની કરણી કરવી.

સામાયિક પારવાનો વિધિ

પ્રથમ એક ખમાસમણ દઈને ઈચ્છિયાવહિયં કહેવા. પછી તસ્સઉત્તરી, અગ્નત્ય કહી એક લોગ્સ અથવા ચાર નવકારનો
કાઉસ્સગ્ગ કરવો. કાઉસ્સગ્ગ (નમો અરિહંતાણં કહીને) પારીને પ્રગટ લોગસ્સ બોલી એક ખમાસમણ દેવું. પછી-ઈચ્છા,
સંદિસહ ભગવન્ ! મુહપતી પડિલેહું ? ઈચ્છં, કહીને મુહપતી પડિલેહવી. પછી એક ખમાસમણ દઈને ઈચ્છા. સંદિસહ
ભગવન્ ! સામાયિક પારૂં ? યથાશક્તિ એમ કહી એક ખમાસમણ દઈ ઈચ્છા. સંદિસહ ભગવન્ ! સામાયિક પાર્યું ! તહતિ,

એમ કહી પછી જમણો હાથ ચરવળા અથવા કટાસણા ઉપર સ્થાપીને એક નવકાર ગાળી 'સામાઈયવયજુતો' કહેવો.

સામાયિક પારવાનું સામાઈયવય જુતો સૂત્ર

સામાઈઅવય જુતો, જાવમણે હોઈ નિયમ સંજુતો,
છિન્નઈ અસુહં કમ્મં, સામાઈઅ જતિઆવારા ॥૧॥
સામાઈઅંમિઉકએ, સમણો ઈવ સાવઓ હવઈ જમ્હા,
એએણ કારણેણં, બહુસો સામાઈઅં કુજ્જા ॥૨॥

સામાયિક વિધિએ લીધું, અવિધિએ પાર્યુ વિધિ કરતાં જે કોઈ અવિધિ હુઓ હોય, તે સવિ હું મન વચન કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં.

દશ મનના-દશ-વચનના-બારકાયાના એ બત્રીસ દોષોમાં જે કોઈ પાપ દોષ લાગ્યો હોય તે સવિ હું મન વચન કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં.

(સ્થાપનાચાર્ય ન હોય અને સામાયિક લેતાં પુસ્તકની સ્થાપના સ્થાપેલ હોય તો જમણો હાથ સવળો રાખી, એક નવકાર ગાળીને તે પુસ્તક લઈને યોગ્ય સ્થાને મૂકવું.)

સર્વ જ્ઞાનાય ભવતુ

F1૧.૪.૪ પર્વ કોને કહેવાય ? મુખ્ય જૈન પર્વા- અશ્વિન પર્વ, નવપદજીની ઓળી (ચૈત્રી-આસોની), દિવાળી પર્વ- મહાવીર નિર્વાણદિન, ચોમાસી ચૌદશની આરાધના.

પર્વ કોને કહેવાય ?

પર્વ માટે તહેવાર શબ્દ અતિ પ્રચલિત છે. ધાર્મિક તહેવારને જૈન મહાર્ષિઓએ 'પર્વ' એવું વિશિષ્ટ નામ આપ્યું છે.

પર્વ એટલે તપ, ત્યાગ, સંયમ અને આરાધના, જેમાં તપપૂર્વક વિશિષ્ટ જાપ અને ક્રિયાઓ થતી હોય છે તેને પર્વ કહેવામાં આવે છે. જૈન પર્વ એક દિવસનું, બે દિવસનું અને દિવસો સુધીનું પણ હોય છે.

અશ્વિન પર્વ : આઠ દિવસની લગાતાર સામૂહિક જિનભક્તિને અશ્વિન મહોત્સવ કહેવાય છે. આવી વર્ષમાં કુલ છ અશ્વિન આવે છે. આ મહોત્સવમાં દેરાસરને ધજા-તોરણ અને રોશનીથી શણગારવામાં આવે છે. અને સવારથી રાત સુધી દેરાસરમાં વિવિધ પ્રકારની પૂજાઓ ભણાવાય છે. આ દિવસોમાં ગીત-સંગીત નૃત્ય આદિથી વાતાવરણ ગુંજતું અને ગાજતું રહે છે. પરમાત્માની પ્રતિમાને પણ મનહર અને મનભર 'આંગી' કરવામાં આવે છે.

નવપદજી ની ઓળી : જૈન ધર્મમાં અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, અને તપ આ નવનું વિશિષ્ટ મહિમાવંતુ સ્થાન છે તેને 'નવપદ' કહેવાય છે. તેનો સમાવેશ સિદ્ધચક્રમાં થાય છે. આ નવપદની આગળ આરાધનાના દિવસોને નવપદની ઓળી કહે છે. વરસમાં બે વખત તેવી આરાધના કરવામાં આવે છે. દર વરસે ચૈત્રી સુદ સાતમ થી ચૈત્રી સુદી પૂનમ સુધી અને આસો સુદી સાતમ થી આસો સુદી પૂનમ સુધી એમ નવ દિવસ સુધી તેની આરાધના કરાય છે. તેની આરાધનાના નવે દિવસ સુધી સળંગ 'આયંબિલ' કરવાના હોય છે. અને દરેક દિવસે તે તે પદની પૂજા, જાપ, વંદન વગેરે ક્રિયાઓ કરવાની હોય છે.

દિવાળી : ભગવાન મહાવીર આસો વદી અમાસની મધરાતે હાલના બિહાર રાજ્યના પાવાપુરી ગામમાં નિર્વાણ પામ્યા, ભગવાન આ દિવસે સકલ કર્મથી મુક્ત અને સિદ્ધ થયા. નિર્વાણના આગલા દિવસે એટલે કે કાળી ચૌદસે ભગવાને આખો દિવસ ધર્મોપદેશ આપ્યો. તેમનો આ અંતિમ ઉપદેશ 'ઉત્તરાધ્યયન'નામના સૂત્રમાં મળે છે. કાળી ચૌદસ અને અમાવાસ્યા આ બે દિવસો દરમિયાન આ 'સૂત્રનું' વાંચન - શ્રવણ કરવામાં આવે છે. મધ્યરાત્રિએ દેવવંદન (વિશેષ પ્રાર્થના) કરવામાં આવે છે. એવી જ રીતે વહેલી સવારે (કારતક સુદ એકમ ને દિવસે) ગૌતમ સ્વામીનો જાપ, આરાધના તથા દેવ વંદન કરવામાં આવે છે.

નિર્વાણની બીજી સવારે કારતક સુદ એકમના ભગવાનના શિષ્ય ગણધર ગૌતમ સ્વામીને પૂર્ણ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. વરસના અંતિમ બે દિવસોએ મહત્વની ઘટનાઓ બની હોવાથી તેની સ્મૃતિમાં ભાવિકો બે દિવસની ઉપવાસ સહ છઠ્ઠી આરાધના કરે છે. નવા વરસના પ્રથમ દિવસે કારતક સુદ એકમના સવારે જૈનો શ્રી ગુરુભગવંતોના શ્રી મુખેથી માંગલિક સ્તોત્રો અને ગૌતમ સ્વામીના રાસનું શ્રવણ કરે છે.

ચોમાસી ચૌદસ : અષાઠી ચૌદસ પણ કહેવાય છે. અષાઠ સુદ ચૌદસના દિવસે ચાતુર્માસનો પ્રારંભ થાય છે. જૈન સાધુ - સાધ્વીજીઓ આ દિવસથી ચાર મહિનાનો સ્થિરવાસ કરે છે આ દિવસ થી માંડીને કારતક સુદ ચૌદસ સુધી તેઓ ગામ બહાર ક્યાંય જતા નથી, એક જ સ્થાનમાં રહે છે. આ દિવસથી સ્થાનિક સંઘોમાં સાધુ - સાધ્વીની પુનિત નિશ્રામાં (હાજરી) નિત્ય ધર્મની આરાધના થાય છે. ભાવિકો આ ચાર મહિનામાં વિશેષ તપ ત્યાગ કરે છે. અને ખાસ ચાતુર્માસિક આચાર સંહિતાનું પાલન કરે છે.